

Saules nogurdinātie

Tina Kempele
tina.kempele@santa.lv

Cik izvirtusi vai – gluži pretēji – apgarota bija latviešu inteligentu bohēma piecdesmitajos un sešdesmitajos gados? Šoreiz neliels ieskats kādas puritāniskas kompānijas, kas nelietoja alkoholu, rupjus vārdus un sekss bija tabu tēma, Lielupē aizvadītajās vasarās.

Lielupes anekdotes

Kompānijā, kas vasarās irēja istabiņas pie jūras, dienas vidū uzspēlēja ričuraču, mielojās ar smalkmaizītēm un gandrīz katru nedēļu svinēja jubilejas, bija leģendārā aktrise Anta Klints, ārsti Anna Ūdre un Jānis Ģeģermanis, filologi Antons Birkerts un Artūrs Ozols, folkloriste Alma Ancelāne u. c. Apgarotajiem ļaudīm pa vidu maisījās arī kāds bērns – mazā Guga (meitene redzama visās kompānijas fotogrāfijās). Viņa bija Infantjevu ģimenes vienīgais bērns, kas uzauga šajā kompānijā un no pieredzētā būvēja priekšstatu par to, kāda ir pasaule. Tikai vēlāk radās jautājumi. Kāpēc gandrīz nevienam no viņiem nebija bērnu? Kāpēc tik ļoti uzmanīja Artūru Ozolu, ka nevienu pat nelaida viņa istabā? Kāpēc viesībās tostū aizstāja referāts par kādu valodniecības jautājumu, bet dzēriena vietā bija viņu sula?

«Zaķištantei nepatika, ja skaļi stāgā pa kāpnēm, kamēr Birkertkungs gulēja diendusu,» atceras Guga, kura

tagad ir franču valodas skolotāja Agnija Kempele. Mazajai Gugiņai (šo iesauku viņai jau bērnībā bija iedevis tētis – pedagoģijas zinātņu doktors Boriss Infantjevs) bija jāprot uzvesties rāmi un klusi. Par to viņa tika gan pie Zaķištantes (Elzas Birkertes) neatkārtojamās biežpienmaizes gabaliņa, gan konfektes. Pašiem Birkertiem – Elzai un Antonam – bērnu nebija. Un faktiski Elza Birkerte, ko draugi dēvēja par Zaķīti, vairāk pildīja saimniecības ekonomes, nevis sava vīra sievas funkciju – viņa esot pat atklāti uzsvērusi, ka joprojām ir jauna! Viņa gādāja, lai Lielupē valdītu puritānisks gars un tikai īpaši rātni, paklausīgi un mierīgi bērni dzīvotu vienā mājā ar smalkajiem ļaudīm.

Piecdesmitajos gados vasarnīcas verandu Lielupē irēja arī tulkotāja no zviedru valodas Elija Kliene, kas vasarniekiem piedrošās tikai nedēļas nogalēs un ieradās piektdienās. Kaimiņi smējās: ja sāk šķindēt kafijas tases, skaidri zināms – ir pulksten pieci piektdienas vakarā un dāmas tūlīt do-

sies malkot kafiju no Birkertkundzes Kuzņecova porcelāna servīzes.

Kaimiņi ne tikai kopā svinēja svētkus, bet ikdienā mielojās ar pankūkām. Protams, ēdiens nebija galvenais. Mazā bērna ausīm galvenais bija pašu sacerētie smieklīgie atgadījumi – par smalku ļaužu dzīvi, par politiku, mākslu un literatūru –, arī zīmīgas anekdotes un fabulas. Guga atceras, ka ar vislielāko interesi klausījusies un atmiņā palikuši stāsti par pirmskara latviešu inteligenci, sākot ar dižo dzejnieku Raini, beidzot ar komponistu Emili Melngaili. Pēc uzmanlaiku varoņiem pamazām stātos ienāca arī padomju laiku galvenie publiskie personāži – tādi kā partijas vadītāji Augusts Voss, Jānis Kalnberziņš, kuri turpat netālu Lielupē irēja vasarnīcas. Starp citu, aktrise Anta Klints personīgi pazina tālaika valstsvīru Augustu Kirhenšteinu un mēdza viņu apciemot. Tā radās humoristiska fabula iz dzīves, kuru mēdza stāstīt Gugas tētis. «Elziņ, es aizeju,» mājas saimniecei Elzai Birkertei at-

skaitās Anta Klints jeb Klintīte. Elza: «Vai uz mazmājiņu?» Anta: «Nē, es uz lielo māju pie Kirhenšteina!» Smalks humors...

40 minūšu tosts...

Grandiozas bija saimnieka Antona Birkerta vārda un dzimšanas dienas svinības, arī Elzas jubilejas. Lielupes otrā galā dzīvoja kūku Annīna, pie kuras vienmēr pasūtīja torti. Pati saimniece gatavoja arī saldo ēdienu – ambroziju, ko līdz jubilejai glabāja pagrabā. Tas bijis neaizmirstami garšīgs un vasarīgs deserts – svaigas avenas, sarīvēta rupjmaize un putukrējums. Tagad Guga aveņu laikā mēģina to gatavot saviem mazbērniem.

Svētku pusdienās galdā tika likti trīs ēdieni: vienmēr bija buljons, tad otrais ēdiens un deserts. Pēc tik sārtīgas maltītes vajadzēja kārtīgi izstaigāties gar jūru, lai pēc tam varētu atkal ēst... Visi cēlās no galdā un atgriezās no pastaigas pēc kādas stundas, lai turpinātu vakarēšanu ar kafiju, kliņģeri, kūkām un smalkmaizītēm. «Zaķīstantes ceptās smalkmaizītes bija piesātinātas ar treknu sviestu, kas pats kusa mutē, – tagad tādas vairs nevar nobaudīt,» bērniņas atmiņās gremdējas Agņija.

Līdz ar apkārtējo māju īrniekiem viesos ieradās arī Ziverta (dramaturga Mārtiņa Ziverta radniece) un Zāliša kundzes. Viņas dalījās ar stāstiem par smalkajām aprindām, par Opernama un teātra aizkulišu dzīvi – ko kurš apprecējis vai pametis. Parasti šajās jubilejās Antons pacēla viņa glāzi, kurā ielieta vīnogu sula, un nolasīja aptuveni četrdesmit minūšu garu referātu par kādu jaunatklātu folkloras, valodniecības vai literatūras jautājumu. Viesi klusēdami pieklājīgi klausījās, jo referāta laikā ēst nedrīkstēja. Tikmēr Gugiņai ļāva dancot pa gaiteni, lai netraucētu citiem un *pārļautu* garlaicīgo runu... Savukārt Klintītes uznāciens parasti bija tēlaina iegušanās kādas fabulas varoņos. Tas jau bija jautrāk un mazam bērnam saprotamāk.

Pirmais bikini!

Klāt jau bija Hruščova laika *atkusnis*, kas nomainīja absolūto Staļina diktatūru, tāpēc pat Lielupē parādījās

dažs labs viesis no ārzemēm. Šādi viesi, protams, krāšņoja citādi ierasto ikdienu. Viņu vidū bija arī valodniece Velta Rūke-Draviņa, kas Latvijā pirmo reizi ieradās jau 1959. gadā, lai ar vietējiem kolēģiem Lielupē apspriestu valodniecības un folkloristikas jautājumus. Toties daudz aizraujošāks piedzīvojums Lielupes vasarnieku dzīvē bija kāda ASV miljonāra doktora Baha ierašanās – viņam Latvijā reiz piederejusi pils. Turklāt viņa kompanjone izrādījās izbijusi amerikāņu skaitumkaraliene – vismaz kaimiņi tā runāja! Amerikāniete ļoti krasi atšķīrās no toreizējās padomju vides. Viņa bija tērpusies zeltītās *spicēnēs*, turklāt pa pludmali pastaigājās nevis kopējā peldkostīmā, kādi toreiz bija vairākumam sieviešu, bet gan – bikini!

Ieradās arī augsti viesi no Maskavas. Tā reiz vizīti pie Antas Klints pieteica viņas bijušais vīrs režisors Alfreds Amtmanis-Briedītis ar slaveno tālaika padomju aktrisi Veru Marecku.

«Spilgti atceros – gaidot svarīgos viesus, Zaķīstante visus ēdienus bija jau laikus sagatavojusi, saceptās kraukšķīgās maizītes smaržoja, plūmes, vīnogas un āboli skaisti sakārtoti augļu vāzēs. Bet *lielie* viesi kā nebrauc, tā nebrauc... Tad Anta Klints sasauca visus kaimiņus, jo tobrīd jau bija pārliecināta, ka goda viesi nemaz neieradīsies, – mobilo telefonu jau nebija, lai noskaidrotu, kas īsti noticis un kāpēc viņi tā kavējas. Tiklīdz visi bija pieēduši, tā atskanēja sauciens: «Īstie viesi nāk!» Mutes piebāzuši ar gardajām maizītēm, mukām krūmos kur nu kurš!»

Dienas režīms

Zaķīstante cēlās agri – jau piecos sešos no rīta. Uzvilksusi baltas tenisa kurpītes, ar ko ātrāk un ērtāk var paskriet (viņa tās mēdza iesmērēt ar krītu, lai baltākas), Elza Birkerte devās uz Bulduru tirgu, lai nopirktu savam Antonam svaigus produktus. Katru dienu viņam noteikti vajadzēja apēst diļļu sauju – tas pret augstu asinsspiedienu. Zvejnieki mājās pienesa zivis – žāvētus lucīšus un lašus.

Elza ravēja, cirpa krūmus, apkopa puķītes, kamēr Antons rakstīja. Pēc pusdienām Antons diendusu gulēja aptuveni divas trīs stundas, un tad mājā bija jābūt absolūtam klusumam.

Pamodies Antons varbūt nokrāsoja kādu soliņu, bet citādi nekādu fizisku darbu nestrādāja.

Īrnieki tikmēr izbaudīja saules peldes jūrmalā, lasīja grāmatas, ar velosipēdu uz tirgu brauca pēc zemenēm, tomēr galvenais intelektuālo vasarnieku mērķis bija gaidīt viesus. Maza bērna galvā tas radīja iespaidu, ka visa dzīve ir tikai atpūta un vienīgais darbs ir lasīt grāmatas, ciemoties vai gaidīt viesus.

Pēcpusdienās, kad Antons pamodās, Zaķīstante, Gugas vecāki un pati Guga uzspēlēja Birkertkundzes mīļāko spēli – rīcraču. Starp citu, saimnieks Antons ne tikai izdeva istabas vasarniekiem, lai pelnītu naudu, bet nodarbojās arī ar labdarību, dodot iespēju arī mazāk maksātspējīgajai inteliģencei baudīt vasaras priekus, dzīvojot gaumīgi iekārtotos šķūnišos un par to nemaksājot neko...

«Kad izgājām no Birkertu namu teritorijas, redzējām apkārt esošās alus ieskrietuves, kur cilvēki skaļi runāja, dzēra... Sajūta bija, kā iznākot no kaut kādas citas realitātes. Tas, ka mani «piecieta» šajā īpašajā pasaulē, bija visai neierasti, laikam tikai tāpēc, ka biju kluss un paklausīgs bērns. Citi bērni te reti nāca ciemos, jo parasti uzvedās pārāk skaļi...» Aiz garlaicības Guga meklēja kādu darbiņu, ar ko aizpildīt brīvo laiku, piemēram, paslaucīja taciņu vai kāpnes. «Zaķīstante par to, ka strādāju, man dāvināja *bonbongu*, un es mēdzu vairākas reizes slaucīt vienu un to pašu pakāpienu, ja saimniece kavējās...»

Elza Birkerte ļoti rūpējās par zinātnieku mieru un labsajūtu, jo īsts zinātnieks jālolo un jālutina, lai var mierīgi rakstīt un radīt zinātni. Zaķīstante nelaida klāt viesus, jo sevišķi sievietes, – ne Artūram Ozolam, ne Borisam Infantjevam un, protams, ne arī savam Birkertkungam. Viņa ienesa ķirbju zupu vai putriņu, lai zinātnieki varētu netraucēti strādāt. Tikai neatlaidīgākie varēja sazināties ar kādu no viņiem, piemēram, rakstīja zīmītes un sūtīja ar striķīšiem no viņa loga uz citu – kā rāda filmās!

Visi prieki beidzās, kad 1970. gadā Birkertu namu nacionalizēja – tajā izmitināja pastāvīgos iedzīvotājus. Vasaras īrniekiem te vairs nebija vietas. ■